

ISLAMIC FINANCIAL SERVICES IN THE FINANCIAL SYSTEM OF UZBEKISTAN AND THEIR SIGNIFICANCE

Isroilova Zarina Ismoil kizi

Senior Assistant to the Judge, Tashkent Regional Court

MBA–Finance Graduate Student, Higher School of Business and Entrepreneurship under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan

Email: zarinaisroilova463@gmail.com

A R T I C L E I N F O.

Keywords: Islamic finance, financial system of Uzbekistan, Sharia principles, murabaha, ijara, musharaka, mudaraba, sukuk, financial inclusion, investment, Islamic banking, economic reforms, Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), Islamic Financial Services Board (IFSB).

Abstract.

This article is devoted to analyzing the process of introducing Islamic financial services into the financial system of Uzbekistan, their economic significance, and the existing challenges in this field. Islamic finance is based on Sharia principles, which prohibit interest (riba), ensure fair risk-sharing, and promote financing backed by real assets. The study highlights the role of key Islamic financial instruments such as murabaha, ijara, musharaka, mudaraba, and sukuk in the economy.

According to the findings of the research, Islamic finance can contribute to attracting investments, expanding financial inclusion, and increasing financing opportunities for small businesses and entrepreneurs. However, several obstacles hinder the development of this sector, including the incompatibility of the current tax system, the shortage of qualified specialists, and infrastructural challenges. The article emphasizes that the implementation of international standards and the expansion of cooperation with international financial institutions are of great importance in overcoming these problems. Overall, the introduction of Islamic financial services can serve as an effective mechanism for diversifying Uzbekistan's financial system, strengthening economic stability, and supporting sustainable economic growth.

Kirish

O‘zbekiston moliya tizimida islom moliyaviy xizmatlarini joriy etish bugungi kunda iqtisodiy islohotlarning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Bu jarayon nafaqat yangi moliyaviy instrumentlarni joriy etish, balki moliya tizimini diversifikatsiya qilish, investitsiya muhitini yaxshilash va moliyaviy inklyuziyani kengaytirish bilan ham bevosita bog‘liqdir. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan olib borilayotgan islohotlar hamda Islom taraqqiyot banki bilan hamkorlik ushbu sohani rivojlantirish uchun institutsional asos yaratmoqda. Islom moliyasi shariat tamoyillariga asoslanib, foiz (ribo)ni taqiqlash, riskni adolatli taqsimlash va real aktivlar bilan ta‘minlangan moliyalashtirishni nazarda tutadi. Asosiy islom moliyaviy xizmatlari sifatida *murabaha*, *ijara*, *mushoraka*, *mudaraba* va *sukuk* kabi mexanizmlar qo‘llaniladi. Ushbu instrumentlar iqtisodiyotning real sektorini moliyalashtirishda muhim rol o‘ynaydi va spekulativ operatsiyalarni cheklash orqali moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi.

“**Musharaka**” – arabcha so‘z bo‘lib, so‘zma-so‘z “bo‘lishish” degan ma‘noni anglatadi. Biznes va savdo nuqtai nazaridan bu qo‘shma korxonalar degan ma‘noni bildirib, ya‘ni unda barcha sheriklar qo‘shma korxonaning foydasi yoki zararini baham ko‘rishadi. Bu ishlab chiqarish va taqsimotga keng ta‘sir ko‘rsatadigan foizga asoslangan moliyalashtirish uchun ideal alternativadir.

“**Murabaha**” – asl ma‘nosida moliyalashtirish bilan hech qanday aloqasi bo‘lmagan ma‘lum bir savdo turini anglatadi. Ya‘ni, agar sotuvchi xaridor bilan unga ma‘lum bir tovarni uning narxiga qo‘shilgan ma‘lum bir foyda evaziga berishga rozi bo‘lsa, bu murabaha bitimi deb ataladi.

“**Mudoraba**” – bu sheriklikning o‘ziga xos turi bo‘lib, unda bir sherik tijorat korxonasiga investitsiya qilish uchun boshqasiga pul beradi. Investitsiya “rabb-ulmal” deb ataladigan birinchi sherikdan keladi, boshqaruv va ish esa “mudorib” deb ataladigan ikkinchisining mutlaq mas‘uliyati hisoblanadi.

“**Ijara**” islom fiqhining atamasi bo‘lib, lug‘aviy jihatdan bu “ijaraga biror narsa berish” degan ma‘noni anglatadi. Ya‘ni, islom moliyasida ijara — bu mulk yoki xizmatdan foydalanish huquqini ma‘lum muddatga va kelishilgan haq evaziga boshqa shaxsga topshirishni anglatadi.

“**Sukuk**” – shariat talablariga mos moliyaviy sertifikatlar sifatida talqin etiladi. An‘anaviy obligatsiyalardan farqli ravishda, sukuk foiz (ribo) asosida emas, balki real aktivlarga egalik va ulardan olinadigan daromad asosida ishlaydi. Shu sababli u islom moliyasining asosiy tamoyillariga to‘liq mos keladi.

Mazkur islom moliyaviy xizmatlarining bank-moliya tizimidagi ahamiyati moliyaviy diversifikatsiyani ta‘minlovchi muhim alternativ model hisoblanadi. Ular an‘anaviy bank tizimidagi tizimli xatarlarni kamaytirish, ayniqsa moliyaviy inqirozlar davrida barqarorlikni saqlashda muhim rol o‘ynaydi. Chunki, ularda yuqori darajadagi qarzdorlik (leverage) va spekulativ operatsiyalar cheklangan bo‘ladi. Shu bilan birga sukuk kabi instrumentlar orqali davlat va korporativ sektor uchun uzoq muddatli va barqaror moliyalashtirish manbalari yaratiladi.

O‘zbekistonda islom moliyasini joriy etish bo‘yicha so‘nggi yillardagi eng muhim qadam — 2025-yilda qabul qilingan islomiy bank faoliyatiga oid qonunchilik o‘zgarishlari bo‘lib, unda islomiy moliya operatsiyalari, investitsiyaviy omonatlar va shariatga muvofiq bank faoliyati huquqiy jihatdan belgilab berildi. Bu esa mamlakat moliya tizimida yangi segmentning shakllanishiga asos bo‘ldi.

Umuman olganda, O‘zbekiston islom moliya tizimida mazkur moliyaviy xizmatlar bank-moliya tizimining ajralmas qismi sifatida nafaqat muqobil moliyaviy vositalarni taklif etadi, balki iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, real sektorni qo‘llab-quvvatlash, investitsion faollikni oshirish va ijtimoiy adolat tamoyillarini ro‘yobga chiqarishga xizmat qiluvchi kompleks va samarali mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot Metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston moliya tizimida islom moliyaviy xizmatlarini joriy etish jarayonini o‘rganishda nazariy, qiyosiy, statistik va huquqiy tahlil usullari qo‘llanildi. Tadqiqotning nazariy asosini islom moliyasiga oid xalqaro ilmiy adabiyotlar, jumladan M. T. Usmani, M. Obaidullah, Z. Iqbal va A.

Mirakhorning ilmiy ishlari tashkil etdi. Shuningdek, Central Bank of Uzbekistanning 2025–2026-yillardagi rasmiy hisobotlari, Islamic Development Bank ma'lumotlari hamda O'zbekiston Respublikasining O'RQ–1126-son Qonuni, Fuqarolik kodeksi va Soliq kodeksi tahlil qilindi. Qiyosiy tahlil yordamida O'zbekiston tajribasi Malaysia, Indonesia va Saudi Arabia tajribasi bilan solishtirildi. Statistik tahlil asosida islom moliyasining investitsiyalarni jalb etish, moliyaviy inklyuziyani oshirish va real sektorni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari baholandi. Shu asosda ilmiy xulosa va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Natija Va Muhokama

O'zbekistonda islomiy moliyaviy xizmatlarni joriy etish bir qator muammolar bilan bog'liq. Xususan, islomiy moliyaviy mahsulotlarning shariat talablariga mosligini baholaydigan mustaqil shariat kengashi yoki fatvo beruvchi alohida organ mavjud emas. Masalan, sukuk chiqarishda aktivga egalik, ijara shartnomalari va foyda taqsimoti shariatga muvofiq bo'lishi kerak, biroq bu jarayonni nazorat qiluvchi huquqiy mexanizm yo'q. Shuningdek, mudaraba va musharaka kabi islomiy moliyalashtirish usullari shariat tamoyillariga asoslangan bo'lsa-da, amaldagi bank qonunchiligida ular rasmiy iqtisodiy shartnoma sifatida tan olinmagan. Shu sababli banklar bu instrumentlarni amaliyotga tatbiq etishda huquqiy noaniqlik va xavfga duch keladi. Bundan tashqari, O'zbekiston Markaziy banki hozircha faqat umumiy bank faoliyati uchun litsenziya beradi, islomiy bank sifatida faoliyat yuritish yoki ro'yxatdan o'tish uchun esa maxsus normativ-huquqiy baza mavjud emas. Natijada, sukuk, takaful va mudaraba asosidagi investitsion loyihalarni amaliyotga joriy etish sezilarli darajada qiyinlashmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, islom moliyasi O'zbekistonda quyidagi asosiy iqtisodiy natijaga olib kelishi mumkin:

Birinchidan, Yaqin Sharq va Osiyo davlatlaridan, shuningdek islomiy moliya rivojlangan boshqa mintaqalardan qo'shimcha xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga xizmat qiladi. Bu esa mamlakatning investitsion jozibadorligini oshiradi va kapital oqimini diversifikatsiya qiladi.

Ikkinchidan, hozirgi an'anaviy bank tizimiga diniy yoki ishonch sabablari bilan jalb qilinmagan aholining ma'lum qismi moliyaviy tizimga integratsiya qilinadi. Natijada moliyaviy inklyuzivlik kengayib, jamiyatning iqtisodiy faolligi ortadi.

Uchinchidan, kichik biznes, startaplar va real sektor korxonalarini moliyalashtirish uchun yangi, muqobil instrumentlar paydo bo'ladi. Bu esa tadbirkorlik rivojini tezlashtiradi va iqtisodiyotning ishlab chiqarish sektorini kuchaytiradi.

To'rtinchidan, islomiy bank faoliyatini tartibga soluvchi alohida qonunchilik bazasini ishlab chiqish lozim. Bu banklar uchun huquqiy aniqlik yaratib, ularning faoliyatini kengaytirishga sharoit tug'diradi.

Beshinchidan, sukuk, mudaraba, musharaka va takaful kabi instrumentlarni joriy etish bo'yicha pilot loyihalarni yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq. Bu amaliy tajriba to'plash va bozorni bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi.

Oltinchidan, xalqaro islom moliya institutlari bilan hamkorlikni kuchaytirish, malakali kadrlarni tayyorlash va trening dasturlarini rivojlantirish zarur. Bu sohada professional salohiyatni oshirishga yordam beradi.

Yettinchidan, aholining islom moliyasi haqidagi bilim va tushunchalarini oshirish uchun keng qamrovli axborot va ta'lim kompaniyalarini tashkil etish kerak.

Umuman olganda, ushbu chora-tadbirlar islom moliyasini O'zbekiston iqtisodiyotiga samarali integratsiya qilish va uning ijobiy iqtisodiy ta'sirini maksimal darajada oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

O'zbekistonda islom moliyasini joriy etish iqtisodiy jihatdan asoslangan va istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. So'nggi yillarda amalga oshirilayotgan qonunchilik islohotlari hamda Islom taraqqiyot banki kabi xalqaro institutlar bilan hamkorlik ushbu tizimni shakllantirish uchun muhim zamin

yaratmoqda. Shu bilan birga, soliq tizimidagi nomutanosibliklar, malakali kadrlar yetishmovchiligi va infratuzilma muammolari mavjudligini inobatga olgan holda, islom moliyasini bosqichma-bosqich joriy etish, alohida huquqiy bazani shakllantirish va xalqaro standartlarni amaliyotga tatbiq etish zarur. Natijada, islom moliyasi mamlakatda investitsiyalarni jalb qilish, moliyaviy inklyuziyani kengaytirish va real sektorni qo‘llab-quvvatlashning samarali vositasiga aylanishi mumkin.

REFERENCES

- [1] Oliy Majlis of Uzbekistan, “On introducing amendments and additions to certain legislative acts of the Republic of Uzbekistan aimed at implementing Islamic banking activities in Uzbekistan,” Law No. O‘RQ-1126, Mar. 27, 2025.
- [2] Government of Uzbekistan, Civil Code of the Republic of Uzbekistan. Tashkent, Uzbekistan.
- [3] Government of Uzbekistan, Tax Code of the Republic of Uzbekistan. Tashkent, Uzbekistan.
- [4] Government of Uzbekistan, “On Banks and Banking Activity,” Law of the Republic of Uzbekistan.
- [5] Central Bank of Uzbekistan, Official Data and Annual Reports, 2025–2026.
- [6] Central Bank of Uzbekistan, Normative Legal Documents and Information Materials on the Introduction of Islamic Finance and Banking Activities.
- [7] M. T. Usmani, An Introduction to Islamic Finance. Karachi, Pakistan: Idaratul Ma‘arif, 2002, p. 35.
- [8] M. Obaidullah, Islamic Financial Services. Jeddah, Saudi Arabia: Islamic Economics Research Center, King Abdulaziz University, 2005.
- [9] Z. Iqbal and A. Mirakhor, An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice. Hoboken, NJ, USA: Wiley Finance, 2011.
- [10] I. Warde, Islamic Finance in the Global Economy. Edinburgh, U.K.: Edinburgh University Press, 2010.
- [11] Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), “Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions,” [Online]. Available: <https://aaoifi.com>
- [12] ACCA, “Exam support resources,” [Online]. Available: <https://www.accaglobal.com/sg/en/student/exam-support-resources>
- [13] N. X. O‘. Erjigitov, “O‘zbekistonda islom bankini joriy etish masalalari,” Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences, vol. 2, no. 4, pp. 320–326, 2022.
- [14] “Islom banklarining xususiyatlari va O‘zbekistonda joriy etishning istiqbollari,” SIES, vol. 4, no. 2, pp. 67–75, Feb. 2025. [Online]. Available: <https://inlibrary.uz/index.php/sies/article/view/67967>
- [15] O. M. Melikov and M. J. Nizomova, “Islomiy moliya va O‘zbekiston moliya tizimida undan foydalanish istiqbollari,” Journal of Marketing, Business and Management, vol. 1, no. 3, pp. 36–45, 2022.